

International cooperation in the field of forensic expert activity is realized according to certain directions, levels and forms. The study of legislation, scientific works, testifies to the absence of a single coordinated approach to their coverage. In a scientific article, a view is formed on the clarification of the question posed.

Based on the results of the research, the following areas of international cooperation in the field of forensic expert activity are highlighted: in criminal proceedings; civil proceedings; economic production; administrative production; enforcement proceedings; international cooperation, the implementation of which is carried out outside production on the scientific and educational-methodical direction.

The following levels of international cooperation have been singled out: a regional (participation in regional international forensic expert organizations (ENFSI)) international (participation in international forensic expert organizations of the global level), bilateral cooperation (between forensic institutions of states).

The main forms of international cooperation in the field of forensic expert activity are described: the definition and provision of international standards for forensic expert activity, forensic expertise in the form of international legal assistance, the recruitment of specialists from other states to solve forensic tasks and participation in such events of domestic judicial experts; maintenance of functioning and use of the data of criminalistics accounts and information retrieval systems; information exchange; holding classes, internships, conferences, advanced training, etc.

УДК 343.98

Н. І. Клименко
доктор юридичних наук, професор

І. М. Гладчук
аспірант

ПВНЗ «Європейський університет»

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І ЇЇ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Розглядаються дискусійні питання (визначення різних вчених-криміналістів) пов'язані із ціллю, поняттям та змістом судово-експертної діяльності та її інформаційного забезпечення на сучасному етапі розвитку суспільства. Наводиться правове регулювання і організація експертної діяльності в кодексах і Законом України «Про судову експертизу» та шляхи підвищення їх ефективності.

Під час проведення судово-експертної діяльності важливе значення має інформаційне забезпечення. Стаття 20 Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року визначає, що підприємства, установи, організації незалежно від форми власності зобов'язані надавати безоплатно інформацію, необхідну для проведення судових експертиз, державним спеціалізованим установам, а також, за згодою, натурні зразки або каталоги своєї продукції, технічну документацію та іншу інформацію, необхідну для створення

й оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи. Державні спеціалізовані установи, судові експерти та залучені фахівці, що проводять судові експертизи, у разі отримання інформації, що становить державну, комерційну чи іншу охоронювану законом таємницю, повинні забезпечити нерозголошення цих відомостей. Державні спеціалізовані установи, що проводять судові експертизи, мають право одержувати від судів, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування знаряддя кримінального правопорушення та інші речові докази, щодо яких закінчено кримінальне провадження, для використання в експертній і науковій діяльності.

Інформаційному забезпеченню судово-експертної діяльності у її різноманітних проявах приділяли увагу багато вчених, зокрема: Т. В. Авер'янова, Л. Ю. Ароцкер, Р. С. Белкін, А. І. Вінберг, В. Г. Гончаренко, Г. І. Грамович, А. В. Дулов, О. О. Ейсман, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, В. Я. Колдін, В. П. Колмаков, Ю. Г. Корухов, В. К. Лисиченко, В. М. Махов, М. М. Міхенко, Ю. К. Орлова, А. Я. Паліашвілі, І. Л. Петрухін, О. Р. Россинська, Т. В. Сахнова, М. Я. Сегай, З. М. Соколовський, Г. О. Стрілець, М. С. Строгович, В. М. Тертишник, В. І. Шиканов, О. Р. Шляхов та ін. Проте, залишаються актуальними та дискусійними питання, пов'язані із визначенням поняття та змісту судово-експертної діяльності та її інформаційного забезпечення на сучасному етапі розвитку України.

На думку Г. О. Стрілець, судово-експертна діяльність — це врегульована законодавством діяльність судово-експертних установ, спрямована на проведення незалежних судових експертиз з метою об'єктивного, повного і всебічного дослідження об'єктів з дотриманням сучасних досягнень науки і техніки, організація роботи судово-експертних установ в цілому і їхніх структурних підрозділів, їх науково-методичне і інформаційне забезпечення, підбір і підготовка судово-експертних кадрів [8].

Т. В. Авер'янова, Р. С. Белкін, Ю. Г. Корухов, та О. Р. Россинська, вважають, що судово-експертна діяльність є системою дій, пов'язаних з ними правовідносин, що здійснюються в процесі судочинства уповноваженими органами і особами з метою призначення, організації і проведення судових експертиз [1].

Інші вчені пишуть, що непотрібно обмежувати судово-експертну діяльність — діяльністю, що відбувається лише в межах судово-експертних установ, хоча більшість експертиз проводиться саме в спеціалізованих експертних закладах. Так, В. Т. Малярєнко, Ю. П. Аленін, вказують, що в якості судових експертів можна залучати як співробітників судово-експертних установ, так і обізнаних осіб, для яких проведення судової експертизи не є обов'язковим [9].

Враховуючи певну дискусійність питання, ми схилиємося до того, що судово-експертна діяльність — це врегульована системна діяльність експертних установ, яка спрямована на проведення незалежних судових експертиз внаслідок застосування наукових, технічних та інших способів виявлення до-

стовірності досліджуваних об'єктів, а також систематизація методик, підготовки кадрів та залучення міжнародного досвіду для всебічного та об'єктивного проведення судових експертиз.

Інформаційне забезпечення судово-експертної діяльності зростає. На сьогоднішній день в Реєстрі методик проведення судових експертиз зареєстровано 1227 методик дослідження. Така значна кількість методик свідчить про те що судово-експертна діяльність розвивається та виникають нові способи проведення судових експертиз.

Методи і методики вирішення експертних завдань є невід'ємним елементом інформаційного забезпечення судово-експертної діяльності, зокрема у зв'язку з процесом уніфікації і паспортизації існуючих типових експертних методик. Відомості, що складають інформаційну базу для проведення експертних досліджень, містяться в спеціальній та загальнонауковій літературі, у наукових звітах і архівах експертних висновків. Такі інформаційні фонди повинні створюватися для кожного роду і виду судових експертиз, як перелік методів та методик з вказівкою на галузь застосування і коло вирішуваних завдань.

На думку М. Я. Сегая, інформаційне забезпечення судової експертизи являє собою науково організований і безперервний процес накопичення, підготовки й надання систематизованої науково-технічної інформації, необхідної для вирішення судово-експертних завдань. Відомості, що є в інформаційній системі, повинні бути актуальними, тобто відповідати сучасному стану науки й техніки в певній галузі. Повнота інформації забезпечується охопленням усіх необхідних даних [6].

Мета інформаційного забезпечення судової експертизи — створення впорядкованої системи збирання, збереження, передавання та використання даних у судовій експертизі взагалі та в її конкретних видах. Ця система дозволяє експерту вірно описувати, класифікувати об'єкти, що підлягають дослідженню, визначати напрямки подальших дій, обирати для застосування відповідні методики, обґрунтовувати та формулювати експертні висновки. Система інформаційного забезпечення допомагає розв'язувати важливу проблему типології експертних завдань — принцип їх оптимізації, тобто оптимальне використання структурних елементів експертних завдань з метою достовірного пізнання за допомогою спеціальних знань обставин справи.[6]

Закон України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року із значними змінами, які вносилися законодавцем, визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності [5]. Практика застосування Закону показала важливість встановлених ним положень, а також необхідність подальшого вдосконалення окремих його норм, у зв'язку з тим, що за час його застосування прийнято та введено в дію Цивільний процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, нормами яких уточнено статус судового експерта та порядок призначення судових експертиз, а також місце та особливості судової експертизи в системі

процесу доказування. Принципово нові підходи внесено в систему кримінального судочинства України з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України, новели якого суттєво торкнулися всіх без виключення стадій кримінального процесу, у тому числі самого поняття та порядку призначення і проведення судових експертиз.

В цьому контексті, на нашу думку, потребують узгодження норми процесуального законодавства, і норми Кримінального процесуального кодексу України, де на відміну від інших процесуальних законів, не передбачена можливість призначення додаткових, повторних, комісійних та комплексних експертиз. Поряд з цим необхідний комплексний підхід щодо розв'язання питань однозначного термінологічного визначення понятійного апарату інституту судової експертизи, а також систематизації та конкретизації прав і обов'язків судового експерта, що характеризують його процесуальний статус як учасника відповідного процесу, так і правовий статус експерта як посадової особи державної спеціалізованої установи судових експертиз та приватного судового експерта, що не є працівником такої установи.

Завдання, які постають перед судово-експертними установами, службами та підрозділами в нових умовах, вимагають пошуку та визначення шляхів підвищення ефективності існуючої системи організації судово-експертної діяльності, оптимізації її організації та правового забезпечення. Це, насамперед, застосування новітніх досягнень науки і техніки, стандартизація та сертифікація єдиних науково-обґрунтованих методик судово-експертних досліджень, вирішення нетрадиційних експертних завдань, скорочення термінів виконання експертиз, підвищення їх об'єктивності, якості та доказової цінності.

Практичні проблеми організації судово-експертної діяльності вимагають свого вирішення шляхом виявлення та усунення різноманітних суперечностей, неузгодженості, пробілів як в організації діяльності експертних установ, так і в управлінні ними [3].

Поділ державних структур, що здійснюють судово-експертну діяльність з правом проведення судових експертиз, на експертні установи та експертні служби проведено в законі за принципом їх належності до сфери управління «цивільних» або «силових» відомств. Такий поділ, на думку М. Я. Сегає, є виправданим з огляду на різницю у функціональній спрямованості судово-експертних установ і експертних служб, а також на особливості соціального та матеріального забезпечення їх штатних співробітників — цивільних чи військовослужбовців. За таких умов видається можливим виділити, як пропонує М. Я. Сегає, чотири структурних блоки, що становлять цілісну систему судово-експертної діяльності: діяльність держави щодо правового забезпечення судово-експертної діяльності на законодавчому і відомчому нормативно-правовому рівнях; діяльність державних органів виконавчої влади, що виконують функцію керування судово-експертною діяльністю; діяльність головних суб'єктів судово-експертної діяльності, що забезпечують організацію й проведення судових експертиз у державних судово-експертних

установах; діяльність учасників судочинства, причетних до проведення судових експертиз.

У зв'язку з цим судово-експертна діяльність може бути визначена як діяльність держави, юридичних і фізичних осіб із забезпечення правосуддя незалежною, об'єктивною та кваліфікованою експертизою, що здійснюється професійними (атестованими) судовими експертами [7].

Важливо зазначити, що організаційно-правові питання організації підпорядкованості судово-експертних установ залишаються предметом досить тривалої дискусії, і результати цих обговорень знаходять відображення в нормативних актах, спрямованих на подальше провадження судово-правової реформи. Абзацом 8 п. 2 розд. IV Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схваленої Президентом України у 2006 р., визначено, що судові експертизи в кримінальних справах не повинні проводити експертні служби, які перебувають у структурі органів досудового слідства [4]. Ця концепція реалізована у ст. 69 ч. 2 Кримінального процесуального кодексу України, в якій зазначається, що не можуть бути експертами особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого [2]. Проте, стаття 7 Закону передбачає проведення судових експертиз працівниками «силових» служб, ставлячи під сумнів незалежність та об'єктивність такої експертизи. Слід зауважити, що держава та суспільство мають визнати, що забезпечення незалежності, об'єктивності та повноти судово-експертного дослідження можливе лише за умови виконання експертизи судовими експертами установи, яка не пов'язана організаційно з досудовим розслідуванням. Лише установа, на яку не покладені завдання досудового розслідування, здатна забезпечити незалежність та об'єктивність судової експертизи.

На переконання М. Я. Сегая, важливими у вирішенні питань реформування організації судово-експертної діяльності є проблеми оптимізації наукової організації та управління інфраструктурою судово-експертної діяльності, що забезпечують практичну реалізацію її правових і методологічних основ. До таких проблем, на його думку, варто віднести:

- оптимізацію організаційних форм керування державними судово-експертними установами й недержавними експертними структурами;
- уніфікацію науково-методичної й інформаційної бази судово-експертних установ, організацію й координування науково-дослідницької роботи в галузі судової експертизи;
- удосконалення методики та процедури атестації професійних судових експертів;
- організацію базового навчання фахівців у галузі судово-експертної діяльності гуманітарного й природно-технічного профілів;
- удосконалення методичної та профілактичної роботи судово-експертних установ, оптимізація використання слідчими та судами можливостей судових експертиз [7].

Отже, організаційне та правове регулювання судово-експертної діяльності в Україні слід удосконалити шляхом посилення його правового забезпечення та підвищення ефективності існуючої системи організації судово-експертної діяльності.

Перелік посилань

1. *Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р.* Криминалистика: учеб. для вузов. 3-е изд., перераб. и доп. Москва, 2008. 992 с.
2. *Кримінальний процесуальний кодекс України*: наук.-практ. коментар / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ, 2012. 1224 с.
3. *Новиков С. Н.* Организационно-правовые основы экспертно-криминалистической деятельности в органах внутренних дел: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.11. Рязань, 2005. 229 с.
4. *Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів*: указ Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006 // Офіційний вісник України. 2006. № 19. Ст. 1376.
5. *Про судову експертизу*: закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст. 232.
6. *Сегай М. Я.* Типология экспертных задач // Криминалистика и судебная экспертиза. Киев, 1988. Вип. 37. С. 9–18.
7. *Сегай М. Я.* Судова експертологія: об'єкт, предмет, природа й система науки // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук.-практ. матер. (до 80-річчя заснування Харківського НДІСЕ). Харків, 2003. Вип. 3. 592 с.
8. *Стрілець Г. О.* Генезис системи судово-експертних установ в Україні та напрямки їх діяльності : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 10 с.
9. *Уголовно-процессуальный кодекс Украины*: науч.-практ. комментарий / под общ. ред. В. Т. Маляренко, Ю. П. Аленина. Харків, 2005. 968 с.

ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ СУДЕБНО-ЭКСПЕРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ЕЕ ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ

Н. И. Клименко

И. М. Гладчук

Рассматриваются дискуссионные вопросы (определение разных ученых-криминалистов) связанные с целью, понятием и содержанием судебно-экспертной деятельности и ее информационного обеспечения на современном этапе развития общества. Приводиться правовое регулирование и организация экспертной деятельности в кодексах и Законом Украины «О судебной экспертизе» и пути повышение их эффективности.

INFORMATION SUPPORT OF FORENSIC EXPERT ACTIVITY AND ITS LEGAL REGULATION

N. Klymenko

I. Hladchuk

The article deals with controversial issues (there are given definitions different criminologists) connected with the purpose, concept and content of forensic experts' activities and their information support at the modern stage of development of the society. It is given legal

regulation and organization of experts' activities in the Codes and the Law of Ukraine "On Forensic Examination" and the ways to increase its efficiency are suggested as well.

УДК 343.98

М. Г. Щербаковський
доктор юридичних наук, доцент, професор

Харківський національний університет внутрішніх справ

КОНСУЛЬТАЦІЙНА ФУНКЦІЯ СПЕЦІАЛІСТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У статті показано, що усні консультації та письмові роз'яснення спеціаліста доцільно назвати поясненнями. Доведено, що спеціаліст може надавати пояснення з питань права. Пояснення використовуються сторонами та судом для обґрунтування процесуальних та організаційно-тактичних рішень.

Консультації осіб, які володіють спеціальними знаннями, традиційно реалізовується під час розслідування злочинів, але дана форма використання спеціальних знань визнавалася непроцесуальною, а її результати не знаходили відображення в матеріалах кримінального провадження. У чинному кримінальному процесуальному кодексі України (далі — КПК) України використання спеціальних знань у формі отримання консультацій та роз'яснень спеціаліста набуло законодавче закріплення. Відповідно до ст. 71 КПК України спеціаліст у кримінальному провадженні виконує дві допоміжні функції: перша пов'язана із наданням безпосередньої технічної допомоги із збирання (формування) доказів, друга — у наданні «консультацій з питань, що потребують спеціальних знань і навичок».

Дослідженню проблем консультаційної діяльності спеціаліста у кримінальному провадженні присвятили свої роботи: Л. В. Вінницький, О. П. Гришина, Є. Є. Демидова, О. О. Зайцева, О. М. Зінін, П. П. Іщенко, Л. М. Ісаєва, І. М. Кісліцина, В. В. Коваленко, О. А. Кравченко, В. К. Лисиченко, Е. Д. Лук'яничков, Б. Е. Лук'яничков, В. Я. Марчак, В. М. Махов, І. В. Озерський, І. В. Пиріг, Б. В. Романюк, Т. В. Сахнова, О. В. Селіна, С. Б. Тютюєв, В. А. Фастовець, В. О. Яремчук та ін. Водночас деякі питання отримання консультацій, їх змісту й процесуального оформлення, доказового значення та мети використання вимагають подальшого дослідження і врегулювання.

Метою статті є розгляд проблем отримання консультацій від спеціаліста, їх сутності та мети використання у кримінальному провадженні.

Консультаційна або довідково-консультаційна діяльність спеціаліста тривалий час використовується під час розслідування злочинів й достатньою мірою відображена в юридичній літературі [1, с. 75–76; 2, с. 90–91; 3, с. 110–111 та ін.]. Однак необхідно зазначити, що в чинному процесуально-